

24.3.2020

EOAK/6419/2019

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen

Esittelijä: vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Kristian Holman

USKONNOLLINEN TOIMINTA SUHTEESSA EU:N TIETOSUOJA-ASETUKSEEN

Pyysitte kirjeessänne eduskunnan oikeusasiamiestä tutkimaan puolustusvoimien sekä koulujen ja päiväkotien uskonnollisen toiminnan suhteessa EU:n tietosuoja-asetukseen kirjoituksestanne tarkemmin ilmenevästi. Kantelussanne on keskeisesti kysymys siitä, että kerrotte EU:n tietosuoja-asetuksen 9. artiklan määrittävän uskonnon tai uskonnottomuuden kyseisen artiklan mukaiseksi arkaluontoiseksi asiaksi, joka tulee saada niin halutessaan pitää omana asianaan. Mielöstänne arvostelemienne viranomaisten toiminta vaarantaa asetuksen toteutumisen.

Asianne esiteltiin apulaisoikeusasiamies Pasi Pölöselle. Hänen pyynnöstään ilmoitan Teille seuraavan.

Kirjoituksenne on pitkälti saman sisältöinen kuin eduskunnan oikeusasiamiehelle 4.1.2019 osoittamanne kirjoitus. Teille vastattiin 14.1.2019, ettei asiaa ryhdytä ainakaan tässä vaiheessa tutkimaan täällä, koska se oli osin vireillä toisessa viranomaisessa. Kantelunne sekä tietosuojavaltuutetun toimiston kirjaamosta 11.1.2019 saadun tiedon mukaan olitte 4.1.2019 saattanut asianne koulujen ja päiväkotien toimintaa koskevilta osin tietosuojavaltuutetun toimistossa käsiteltäväksi.

Tiedustelitte tietosuojavaltuutetulta 15.3.2019 asianne käsittelyn etenemistä ja toitte esille, ettette voisi samanaikaisesti pyytää asianne käsittelyä eduskunnan oikeusasiamiehen toimesta. Saitte 20.3.2019 seuraavan vastauksen: ”Asianne on kirjattu asianhallintajärjestelmäämme ja sitä näin ollen käsitellään tietosuojavaltuutetun toimistossa. Toimistomme on valitettavasti tällä hetkellä hyvin ruuhkautunut, jonka vuoksi vastausaikamme ovat pitkittyneitä. Tietosuojavaltuutetun toimisto on Teihin yhteydessä käsiteltyään asianne. Lähtökohtaisesti se seikka, että asianne on käsittelyssä tietosuojavaltuutetun toimistossa ei estä asian vireille saattamista eduskunnan oikeusasiamiehen kansliassa. Tarvittaessa voitte olla yhteydessä allekirjoittaneeseen puhelimitse virka-aikana”. Sitten lähettitte tietosuojavaltuutetulle sähköpostiviestinä huomautuksen siitä, että eduskunnan oikeusasiamies ei käsittele tätä saman sisältöistä asiaa, koska se on samanaikaisesti tietosuojavaltuutetun käsiteltävänä. Tähän viestiinne ette saanut vastausta.

Kerrotte, että sisällöllisesti tietosuojavaltuutetulle osoittamanne tiedustelu oli sama kuin 4.1.2019 tekemä kantelunne eduskunnan oikeusasiamiehelle. Lisäsitte eduskunnan oikeusasiamiehelle kuitenkin koulujen toiminnan ohella selvityspyynnön vastaavista tapahtumista puolustusvoimissa (jumalanpalvelukset ja sotilasvalan vannominen), joissa maanpuolustusvelvollinen joutuu ilmaisemaan uskonnollisen suuntauksensa. Katsotte, että tämän puolustusvoimia koskevan asian eduskunnan oikeusasiamies voisi ottaa tutkittavakseen heti riippumatta tietosuojavaltuutetun toimista. Olette myös tyytymätön siihen, ettette ollut tämän kantelunne päiväämisajankohtaan mennessä saanut tietosuojavaltuutetulta päätöstä asiassanne.

Apulaisoikeusasiamies toteaa ensinnäkin, että Teille todettiin aiemmassa vastauksessa, että vakiintuneen käytännön mukaan oikeusasiamies ei tutki asiaa, joka on vireillä toisessa toimivaltaisessa viranomaisessa. Vaikka asian tutkimiseksi samanaikaisesti oikeusasiamiehen toimesta

ei sinänsä olekaan estettä, tällainen menettely saattaisi vaikuttaa tai se saatettaisiin tulkita pyrkimykseksi vaikuttaa toimivaltaisen tahon ratkaisuun kysymyksessä olevassa asiassa. Tietosuojavaltuutetun toimistosta 23.3.2020 saadun tiedon mukaan olitte lähettänyt 28.11.2018 tietosuojavaltuutetun toimistoon kysymyksen, johon olette saanut vastauksen 3.1.2019. Samaan asiaan liittyen olette sen jälkeen lähettänyt tietosuojavaltuutetun toimistoon vielä lisäkysymyksen, joka on edelleen vireillä tietosuojavaltuutetun toimistossa. Näin ollen asiaanne ei edelleenkään ryhdytä tutkimaan kansliassamme.

Siltä osin kuin kirjoituksessanne oli kysymys puolustusvoimien menettelystä, apulaisoikeusasiamies toteaa Teille seuraavan.

Uskonnonvapauden toteutumiseksi puolustusvoimissa on tärkeää erotella riittävän selkeästi uskonnon harjoittamiseksi katsottavat tilaisuudet – vala (jonka vaihtoehtona on asevelvollisuuslain 54 §:n mukaisesti uskonnollisesti tunnustukseton vakuutus), jumalanpalvelukset, hartaudet ja sotilasparaatiin kuuluva kenttähartaus – muusta uskonnollisesti neutraalista sotilasopetuksesta. Lisäksi julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan se, että tilaisuuksiin osallistumisesta tai osallistumatta jättämisestä ei aiheudu leimautumista tai muita haitallisia seurauksia.

Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja on ottanut kantaa puolustusvoimien kirkolliseen työhön ja opetukseen. Vuonna 2010 antamassaan päätöksessä (dnro 3155/4/09 ym.) Pajuoja käsitteli puolustusvoimien kirkollista työtä koskevaa tuolloista ohjeistusta ja käytäntöjä. Hän katsoi, että perustuslaissa taattua negatiivista uskonnonvapautta ei ollut kaikilta osin tuotu esiin riittävän selkeästi. Apulaisoikeusasiamies pyysi Pääesikuntaa toimittamaan tarkemman selvityksen erityisesti yleisen palvelusohjesäännön jumalanpalveluksia, hartautilaisuuksia ja kenttähartautta koskevien kohtien tulkinnasta ja yleisemminkin siitä, mihin uskonnonvapautta edistäviin toimenpiteisiin hänen esittämänsä arviot mahdollisesti antavat aihetta.

Apulaisoikeusasiamies Pajuoja antoi päätöksensä edellä tarkoitettuun omana aloitteena tutkitavaksi otettuun asiaan vuonna 2013. Saatujen selvitysten perusteella tilanne puolustusvoimissa oli edelleen epäselvä ja tulkinnanvarainen. Puolustusvoimissa vallitseva kanta oli tuolloin, että henkilöt ovat kirkkoon kuulumisellaan osoittaneet vakaumuksensa eikä heidän velvoittamistaan osallistua kirkollisiin tilaisuuksiin voitu pitää perustuslain vastaisena. Apulaisoikeusasiamies oli eri mieltä ja totesi, että uskonnonvapaus koskee kaikkia kansalaisia ja on periaatteessa riippumaton uskonnollisen yhdyskunnan jäsenyydestä. Esimerkiksi evankelisluterilaiseen kirkkoon kuuluvia henkilöitä ei voi pakottaa osallistumaan uskonnollisiin menoihin. Kysymys uskonnon harjoittamiseen osallistumisesta tulisi puolustusvoimissa järjestää samalla tavoin kuin sotilasvalaan ja sotilasvakuutukseen osallistuminen oli jo tuolloin ratkaistu laissa. Eri vaihtoehtojen tulisi olla vapaasti valittavissa niin, että kirkkoon kuuluva voi osallistua tai olla osallistumatta uskonnon harjoittamiseen ja vastaavasti kirkkoon kuulumaton voi valita jommankumman vaihtoehdon (ks. eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus toiminnastaan [vuodelta 2013](#) s. 97 ja 149–150 ja lähemmin päätös dnro [4489/2/10](#)).

Puolustusministeriö asetti toukokuussa 2014 puolustusvoimien eettistä opetusta ja sotilasparaatien kenttähartausosuutta suunnittelevan työryhmän, joka käsitteli apulaisoikeusasiamies Pajuojan esittämiä kannanottoja. Työryhmän esityksen mukaan sotilasparaatin osallistujat, jotka eivät halua osallistua kenttähartauteen ryhmitetään omiksi ryhmikseen, jotka poistuvat paraatijoukosta johdettuna komennolla. Uskonnolliset hartaudet ja jumalanpalvelukset ovat vapaaehtoista toimintaa ja ne merkitään palvelusohjelmiin samalla tavalla kuin muu vapaaehtoinen ohjelma. Työryhmän mietintö on kokonaisuudessaan luettavissa puolustusministeriön internet-sivuilla osoitteessa: http://www.defmin.fi/files/3024/Puolustusvoimien_eettinen_opetus_ja_sotilasparaatit_tyoryhmaraportti.pdf

Työryhmä totesi mietinnössään yhteiseen uskonnottomaan valaan siirtymisen edellyttävän muutosta valtioneuvoston asetukseen sotilasvalasta. Työryhmä esitti, että asiassa seurattaisiin, millaisia muutoksia tehdään asetukseen virkavalasta ja vakuutuksesta sekä tuomarivalasta ja tuomarinvakuutuksesta. Mahdollinen muutos näiden osalta yhteen, uskonnottomaan vakuutukseen edellyttäisi vastaavaa muutosta myös sotilasvalaa/-vakuutukseen.

Valtioneuvoston antaman 1.1.2018 voimaan tulleen asetuksen virkavalasta ja virkavakuutuksesta sekä tuomarivalasta ja tuomarinvakuutuksesta annetun asetuksen muuttamisesta (1026/2017) 2 §:n perusteella tuomioistuinten jäsenet ovat velvollisia antamaan tuomarinvakuutuksen, johon ei sisälly uskonnollista elementtiä. Valoneuvoston jäsenten on asetuksen 3 §:n mukaan edelleen vannottava virkavala tai annettava virkavakuutus. Sinällään muutosta uskonnottoman vakuutuksen antamisen suuntaan on tapahtunut. Tulkinnanvaraista kuitenkin on, ovatko muutokset sellaisia, että niiden valossa tulisi sotilasvalaa ja -vakuutusta arvioida jollain tavoin uudelleen. Apulaisoikeusasiamies on tältä osin pitänyt perusteltuna lähettää jäljennöksen tästä vastauksesta tiedoksi puolustusministeriöön mahdollisia toimenpiteitä varten.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on oikeuden uskonnonvapauten turvaavaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 9 artiklaa koskevassa oikeuskäytännössään muun muassa katsonut, että vapaus tunnustaa tai olla tunnustamatta uskoa sisältää myös oikeuden olla joutumatta tilanteisiin, joissa henkilöä vaaditaan paljastamaan uskonsa tai joissa hänen on toimittava jollain sellaisella tavalla, josta voidaan tehdä päätelmiä hänen vakaumuksestaan (esim. Sinan Işik v. Turkki -tuomio (2010, erit. kohdat 41–53). Näin ollen esimerkiksi koulun päättäjaisjuhlan järjestäminen siten, että osa osallistujista voisi väliaikaisesti poistua virren veisuun ajaksi, ei liene ainakaan kaikissa olosuhteissa hyväksyttävä järjestely (näin apulaisoikeusasiamies Pajuoja päätöksessään 5.8.2013 dnro [2488/4/13](#)).

Puolustusministeriön asettaman työryhmän esittämän näkemyksen mukaan niin kenttähartautteen osallistuvat kuin sen ajaksi paraatista poistuvat ovat yksityisyyden ja julkisuuden suhteen samassa, mutta ei yksiselitteisessä tilanteessa: näennäisesti niin uskonnollisuus kuin uskonnottomuus paljastuvat muulle joukolle ja yleisölle. Yksittäisen henkilön vakaumusta on kenttähartautteen osallistumisen tai osallistumattomuuden perusteella mahdoton päätellä, koska uskonnonvapaus tekee mahdolliseksi sekä osallistumisen että osallistumattomuuden täysin vakaumuksesta riippumatta. Uskonnonvapaus ei myöskään sido henkilöä aiempiin ratkaisuihinsa eli asevelvollinen voi muuttaa käytöstään rajoituksetta ja perustelematta sekä sitä kenellekään ilmoittamatta.

Esitätte kirjoituksessanne huolenne varsin yleisellä tasolla. Yksi kantelun tutkimisen edellytyksistä on, että kirjoitus on riittävän yksilöity. Kirjoituksesta tulee selkeästi ilmetä, kenen tai minkä viranomaisen tai kenen virkamiehen menettelyä arvostelu koskee, mitä menettelyä tai päätöstä kantelija pitää lainvastaisena, milloin menettely tai päätös on tehty ja miksi kantelija pitää menettelyä tai päätöstä lainvastaisena. Apulaisoikeusasiamies toteaa kirjoituksenne olevan siinä määrin tapahtumien osalta ajallisesti ja paikallisesti yksilöimätön, ettei asiaanne ryhdytä kanteluna tutkimaan enempää.

Mitä tulee tietosuojavaltuutetun toimiston menettelyyn, apulaisoikeusasiamiehen näkemyksen mukaan Teille on 20.3.2019 saamassanne vastauksessa esitetty syy asianne käsittelyn kestolle. Apulaisoikeusasiamies katsoi, että ainakaan toistaiseksi hänellä ei ole laillisuusvalvonnallista tarvetta käsittelyajan lähempään selvittämiseen.

Asianne ei ole johtanut muuhun laillisuusvalvojan toimenpiteisiin kuin että jäljennös tästä vastauksesta lähetetään Pääesikunnalle tiedoksi.